

แบบแผนพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย
สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย
แหล่งโบราณคดีบ้านโคกคอน จังหวัดสกลนคร

นายกรกฎ บุญลพ

ความนำ

ประเพณีฝังศพและแบบแผนพิธีกรรมเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมอันเป็นสากลที่มีอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของโลก โดยปรากฏหลักฐานมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในช่วงยุคหินเก่า สำหรับในประเทศไทยได้พบหลักฐานที่แสดงให้เห็นแบบแผนพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ช่วงยุคหินเก่าตอนปลาย

การขุดค้นทางโบราณคดีตามแหล่งโบราณคดีประเภทแหล่งฝังศพได้พบหลักฐานที่บ่งชี้ถึงธรรมเนียมปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีฝังศพในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงคติความเชื่อในแบบแผนและคตินิยมในพิธีกรรมมาโดยลำดับ

แหล่งโบราณคดีบ้านโคกคอน อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร เป็นแหล่งโบราณคดีอีกแห่งหนึ่งที่ได้รับการขุดค้นและปรากฏหลักฐานในบริบทของการฝังศพอย่างหนาแน่น ดังนั้นผู้เขียนจึงได้ศึกษาพิธีกรรมการฝังศพแสดงให้เห็นธรรมเนียมปฏิบัติเกี่ยวกับความตาย ที่เกิดขึ้นในชุมชนโบราณแห่งนี้เมื่อครั้งสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย อันเป็นช่วงต่อเนื่องระหว่างช่วงก่อนยุคโลหะ(สมัยหินใหม่ตอนปลาย)-ยุคโลหะ (สมัยสำริด-เหล็ก) หรือช่วงระยะเวลาราว 4,500 – 1,800 ปีมาแล้วโดยประมาณ

แหล่งโบราณคดีบ้านโคกคอน

1. ที่ตั้งและอาณาเขต

บ้านโคกคอน หมู่ที่ 2 ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลโคกสี อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร บริเวณเส้นรุ้ง $17^{\circ} 38' 20''$ เหนือ และเส้นแวง $103^{\circ} 26' 10''$ ตะวันออก หรือที่พิกัด

นักโบราณคดี สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 7 ขอนแก่น กรมศิลปากร /
อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

48 QUE 342505 (แผนที่ทหารมาตราส่วน 1:50,000 ลำดับชุด L 7017 ระวัง 5644 II พิมพ์ครั้งที่ 1 - RTSD) (แผนที่ 1) มีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านทุ่ง ตำบลโคกสี อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร

ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านโคกสี ตำบลโคกสี อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับบ้านหนองไผ่ ตำบลโคกสี อำเภอสว่างแดนดิน

จังหวัดสกลนคร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านคอนม่วย ตำบลโคกสี อำเภอสว่างแดนดิน

จังหวัดสกลนคร

หมู่บ้านแห่งนี้ตั้งอยู่ห่างบ้านโคกสีซึ่งเป็นที่ตั้งตำบลราว 1 กิโลเมตร และห่างจากตัวอำเภอสว่างแดนดิน 20 กิโลเมตร ขณะที่อยู่ห่างจากตัวจังหวัดสกลนครเป็นระยะทาง 100 กิโลเมตร

2.สภาพทั่วไป

หมู่บ้านโคกคอนตั้งอยู่บนพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นเนินดินรูปร่างกลม - รี ขนาดประมาณ 200 x 300 เมตร ความสูงเฉลี่ยประมาณ 155 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง พื้นที่โดยรอบเป็นที่ราบซึ่งอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าและเป็นพื้นที่การเกษตรทั้งการทำสวนและทำนา

แหล่งน้ำธรรมชาติที่อยู่ใกล้เคียงได้แก่ ห้วยพาน ซึ่งไหลผ่านทางด้านทิศใต้ห่างจากหมู่บ้านราว 50 เมตร จากนั้นจะไหลอ้อมไปทางทิศตะวันตกบรรจบกับห้วยซ่งห่างจากชุมชนประมาณ 250 เมตร นอกจากลำห้วยดังกล่าวแล้วยังมี "บึงโคกสี" ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ระหว่างบ้านโคกคอนกับบ้านโคกสี โดยอยู่ห่างจากบ้านโคกคอนประมาณ 500 เมตร

3.ประวัติการศึกษาทางโบราณคดีที่แหล่งโบราณคดีบ้านโคกคอน

การขุดค้นครั้งแรก

พ.ศ.2516 โดยโครงการโบราณคดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กองโบราณคดี กรมศิลปากร ควบคุมการขุดค้นโดยนายพิสิฐ เจริญวงศ์

การขุดค้นครั้งที่สอง (ครั้งหลังสุด)

พ.ศ.2541-2542 โดยฝ่ายวิชาการ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
ที่ 7 ควบคุมการขุดค้นโดยนางสาวกัลยาณี กิจโชติประเสริฐ และนายกรกฎ บุญลพ
กล่าวคือ

ระยะที่หนึ่ง ระหว่างวันที่ 20 - 31 ตุลาคม 2541

ระยะที่สอง ระหว่างวันที่ 13 - 29 มกราคม 2542

ระยะที่สาม ระหว่างวันที่ 25 มีนาคม - 7 เมษายน 2542

ผลการขุดค้นครั้งหลังได้พบโครงกระดูกมนุษย์จำนวน 19 โครง มีรายละเอียดโดย
สังเขปดังนี้

โครงกระดูกหมายเลข 1 พบที่ระดับความลึก 75-85 เซนติเมตรจากระดับพื้นผิวดิน
หันศีรษะไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ในลักษณะนอนหงาย พบชิ้นส่วนเครื่องมือเหล็กติดอยู่
กับกระดูกส่วนหน้าอก (ซี่โครง) ซึ่งอยู่ในสภาพชำรุดและมีสนิมจับ นอกจากนี้ยังพบ
ชิ้นส่วนสำริดร่วมกับเครื่องมือเหล็กด้วย

โครงกระดูกหมายเลข 2 พบที่ระดับความลึก 125 - 155 เซนติเมตร จากระดับพื้นผิวดิน
หันศีรษะไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ในลักษณะนอนหงาย โบราณวัตถุที่เป็นเครื่องอูทิส
ได้แก่ ลูกปัดหินอาเกต (Agate) ต่างหูสำริดจำนวน 2 อัน ประดับหูช้างซ้ายและขวาข้างละ
1 อัน ภาชนะสำริดจำนวน 1 ใบ(สภาพชำรุด)ปิดครอบใบหน้าบริเวณปาก

โครงกระดูกหมายเลข 3 พบที่ระดับความลึก 105 - 125 เซนติเมตรจากระดับพื้น
ผิวดิน หันศีรษะไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ในลักษณะนอนหงาย โดยปราศจากวัตถุอูทิส

โครงกระดูกหมายเลข 4 พบที่ระดับความลึก 165 - 175 เซนติเมตรจากระดับพื้น
ผิวดิน หันศีรษะไปทางทิศตะวันตก ในลักษณะนอนหงาย พบโบราณวัตถุที่เป็นเครื่องอูทิส
ซึ่งประกอบด้วย ลูกปัดสีส้มขนาดเล็กมีลักษณะเป็นแว่นกลมๆ กำไลข้อเท้าสำริดจำนวน
2 วง สวมข้อเท้าซ้ายและขวาข้างละหนึ่งวงภาชนะดินเผาจำนวน 3 ใบ ประกอบด้วย
(1)ภาชนะทรงกลมตกแต่งผิวนอกด้วยการเขียนลวดลายอิสระโดยใช้สีแดงเขียนลงบนพื้นผิว
ภาชนะสีแดง(Red on red painting) 1 ใบ (2) ภาชนะดินเผาทรงชามก้นตื้นสีดำผิวเรียบ 1 ใบ
(3)ภาชนะดินเผาทรงชามตกแต่งผิวนอกด้วยการทาน้ำดินสีแดงและขัดผิวมัน (Red slipped
and burnished) 1 ใบ

โครงการประกวดหมายเลข 5 พบในระดับความลึก 185 เซนติเมตรจากระดับพื้นผิวดิน หันศีรษะไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ในลักษณะนอนหงาย โบราณวัตถุที่เป็นเครื่องอุทิศ ได้แก่ ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาที่มีการตกแต่งผิวด้วยการเขียนลวดลายสีแดงบนพื้นผิวสีนวล (Red on buff) และเมื่อนำชิ้นส่วนภาชนะดังกล่าวมาประกอบเข้าด้วยกันพบว่า เป็นภาชนะดินเผาจำนวน 1 ใบ ชิ้นส่วนเครื่องมือเหล็กขนาดค่อนข้างใหญ่ สภาพชำรุดมีสนิมจับค่อนข้างมาก จำนวน 1 ชิ้น พบอยู่เหนือกระดูกต้นขาขวาบริเวณเชิงกรานหินคู ดินเทศ ชิ้นส่วนกระดูก บริเวณปลายเท้าขวาพบชิ้นส่วนหินทรายสีแดง ซึ่งอาจจะเป็นชิ้นส่วนหินลับหรือแม่พิมพ์หินทราย

อย่างไรก็ตาม เมื่อเก็บโครงการประกวดชิ้นพบว่าได้โครงการประกวดมีชิ้นส่วนภาชนะดินเผา ปูรองโครงการประกวดเอาไว้ แสดงให้เห็นว่าในการฝังศพหลังจากขุดหลุมแล้วได้ทุบภาชนะแล้วนำชิ้นส่วนภาชนะที่แตกแล้วมาปูรองพื้นที่ก้นหลุมก่อนที่จะฝังศพลงไปแล้วนำชิ้นส่วนภาชนะดินเผาที่ถูกทุบให้แตกโรยคลุมศพอีกครั้ง

โครงการประกวดหมายเลข 6 พบที่ระดับความลึก 195 - 210 เซนติเมตรจากระดับพื้นผิวดิน หันศีรษะไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ในลักษณะนอนหงาย โบราณวัตถุที่พบร่วมกับโครงการประกวดบริเวณปลายเท้า ได้แก่ ภาชนะดินเผา มีเชิง (Pedestal Vessel) ขนาดเล็ก จำนวน 1 ใบ ตกแต่งผิวด้วยการเขียนสีแดงบนพื้นผิวสีนวล

โครงการประกวดหมายเลข 7 พบที่ระดับความลึก 195 - 210 เซนติเมตรจากระดับพื้นผิวดิน หันศีรษะไปทางทิศเหนือ ในลักษณะนอนหงาย โบราณวัตถุอันเป็นเครื่องอุทิศที่พบร่วมกับโครงการประกวดประกอบด้วย

- ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์วางไว้ข้างกระดูกต้นขาข้างขวา
- ดินเทศ (เป็นกองขนาดเท่ากำมือ 1 กำมือ) วางอยู่บริเวณข้อเท้าซ้าย
- ชิ้นส่วนเครื่องมือเหล็กจำนวน 1 ชิ้น วางอยู่ใต้กองดินเทศบริเวณข้อเท้าซ้าย
- ชิ้นส่วนภาชนะดินเผา (ชิ้นใหญ่ๆ) ปกคลุมศพ โดยเฉพาะบริเวณปลายเท้ามีการนำ

ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาที่ถูกทุบให้แตกวางคลุมเอาไว้ เมื่อนำชิ้นส่วนภาชนะดินเผาที่พบร่วมกับโครงการประกวดมาประกอบแล้วก็พบว่าเป็นภาชนะดินเผาจำนวน 5 ใบ ดังนี้ (1) ภาชนะดินเผาทรงกลมขนาดใหญ่ ขอบปากผายออกเล็กน้อย มีเชิงเตี้ย ตกแต่งผิวนอกโดยการเขียนลวดลายอิสระด้วยสีแดงลงบนพื้นผิวสีแดง (Red on red painting) (2) ภาชนะดินเผาทรงกลมขนาดค่อนข้างใหญ่ ขอบปากผายออกเล็กน้อย มีเชิงเตี้ย ตกแต่งผิวนอกโดยการเขียนลวดลายอิสระด้วยสีแดงลงบนพื้นผิวสีแดง (3) ภาชนะดินเผาทรงกลมขนาดค่อนข้างใหญ่ ขอบปาก

ผายออกเล็กน้อย ตกแต่งผิวโดยการเขียนลวดลายอิสระด้วยสีแดงลงบนพื้นผิวสีแดง (4) ภาชนะดินเผาทรงกลมทรงกลมขนาดใหญ่ มีเชิง ขอบปากสูงผายออก ตกแต่งผิวโดยการเขียนลวดลายอิสระด้วยสีแดงลงบนพื้นผิวสีเหลืองปน (5) ภาชนะดินเผาทรงสามก้นลึกลับขนาดค่อนข้างใหญ่ ตกแต่งผิวนอกด้วยการทาสีดินชั้นสีแดงและขัดผิวมัน (Red slipped and burnished)

นอกจากนั้น เมื่อนำโครงกระดูกขึ้นพบว่าได้โครงกระดูกมีชิ้นส่วนภาชนะดินเผาที่ถูกทุบให้แตกวางรองใต้ศพ แสดงให้เห็นว่าหลังจากขุดหลุมเพื่อฝังศพแล้วก่อนที่จะวางศพลงไปได้ปูพื้นหลุมด้วยชิ้นส่วนภาชนะที่ถูกทุบให้แตกดังกล่าว และนอกจากการปูพื้นหลุมฝังศพด้วยชิ้นส่วนภาชนะดินเผาแล้ว ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาที่ถูกทุบให้แตกนั้นยังได้นำมาคลุมทับศพบริเวณช่วงกลางลำตัวและบริเวณปลายเท้า

โครงกระดูกหมายเลข 8 พบที่ระดับความลึก 185 เซนติเมตรจากระดับพื้นผิวดิน หันศีรษะไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ในลักษณะนอนหงาย โบราณวัตถุที่พบร่วมกับโครงกระดูกบริเวณเหนือกะโหลกศีรษะมีกลุ่มชิ้นส่วนภาชนะดินเผาขนาดใหญ่วางกองอยู่และบางชิ้นอยู่ในลักษณะวางรองกะโหลกเอาไว้ จึงแสดงให้เห็นว่ามีการใช้ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาปูพื้นหลุมก่อนการนำศพผู้ตายลงไปฝัง กลุ่มชิ้นส่วนภาชนะดินเผาดังกล่าวเป็นภาชนะดินเผาสีแดงและมีการตกแต่งผิวด้วยการเขียนสีแดง (Red on red painting)

โครงกระดูกหมายเลข 9 พบที่ระดับความลึก 223 เซนติเมตรจากระดับพื้นผิวดิน หันศีรษะไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ในลักษณะนอนหงาย โบราณวัตถุอันเป็นเครื่องอุทิศประกอบด้วยลูกปัดแก้วสีเขียว ลูกปัดแก้วสีดำ

โครงกระดูกหมายเลข 10 พบที่ระดับความลึก 195 เซนติเมตรจากระดับพื้นผิวดิน ทิศทางการหันศีรษะและลักษณะการฝังไม่สามารถศึกษาได้เพราะโครงกระดูกอยู่ในลักษณะกระจัดกระจายไม่เป็นรูปเป็นร่าง โดยพบเฉพาะชิ้นส่วนกะโหลกศีรษะ กระดูกต้นแขนและชิ้นส่วนกระดูกสันหลังเท่านั้น ทั้งนี้ ชิ้นส่วนกระดูกซึ่งจัดเป็นโครงกระดูกหมายเลขดังกล่าว พบร่วมกับกลุ่มชิ้นส่วนภาชนะดินเผา ผิวเรียบและแบบที่มีการตกแต่งผิวด้วยการขัดขีดผสมกับการเขียนสีแดง (ภาชนะดินเผาแบบบ้านอ้อมแก้ว) บริเวณช่วงใต้คอของภาชนะ

โครงกระดูกหมายเลข 11 พบที่ระดับความลึก 210 - 255 เซนติเมตรจากระดับพื้นผิวดิน หันศีรษะไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ในลักษณะนอนหงาย โบราณวัตถุที่พบร่วมกับโครงกระดูก ประกอบด้วย ชิ้นส่วนขากรรไกรล่างของสัตว์ ชิ้นส่วนเหล็ก ชิ้นส่วนสำริด ภาชนะดินเผา (1) ทรงกลมสีดำที่ตกแต่งผิวด้วยลายเชือกทาบ 1 ใบ (2) ภาชนะดินเผา

ขนาดใหญ่สีขาวตกแต่งผิวด้วยลายเชือกทาบและการขูดขีดผสมกับการเขียนสีแดง 1 ใบ
(3) ภาชนะดินเผามีเชิงเตี้ยๆ สีนวล 2 ใบ

โครงการกระดูกหมายเลข 12 พบที่ระดับความลึก 225 – 235 เซนติเมตรจากระดับพื้นผิวดิน หันศีรษะไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ในลักษณะนอนหงาย โบราณวัตถุที่พบร่วมกับโครงกระดูกคือขวานสำริด จำนวน 1 ชิ้น วางอยู่บริเวณปลายเท้าของโครงกระดูก

โครงการกระดูกหมายเลข 13 พบที่ระดับความลึก 275 – 285 เซนติเมตรจากระดับพื้นผิวดิน หันศีรษะไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือในลักษณะนอนหงาย โบราณวัตถุที่พบร่วมกับโครงกระดูก ประกอบด้วยชิ้นส่วนภาชนะสีเหลืองนวลที่ตกแต่งผิวด้วยลายเชือกทาบ และภาชนะดินเผาสีขาวที่ตกแต่งผิวด้วยการขูดขีดผสมกับการเขียนสีแดง เปลือกหอยกาบสีขาวขนาดใหญ่ จำนวน 2 กุ้ วางอยู่บริเวณปลายเท้าของโครงกระดูก ชิ้นส่วนหินทรายสีแดง

โครงการกระดูกหมายเลข 14 พบที่ระดับความลึก 385 – 405 เซนติเมตรจากระดับพื้นผิวดิน หันศีรษะไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ในลักษณะนอนหงาย มือทั้งสองข้างวางซ้อนอยู่ใต้สะโพก บริเวณกระดูกหัวเข่าและข้อเท้าชิดติดกัน แสดงให้เห็นว่ามีการมัดศพก่อนนำมาฝัง โบราณวัตถุอันเป็นเครื่องอุทิศได้แก่ ภาชนะดินเผามีเชิงสูงสภาพสมบูรณ์ สีเหลืองนวล ตกแต่งผิวด้วยการขูดขีดเป็นลายเส้นคดโค้งผสมกับการเขียนสีแดงภายในลายเส้นขูดขีด 1 ใบ วางอยู่เหนือศีรษะของผู้ตาย ภาชนะดินเผาขนาดเล็กสีดำปนแดงสภาพสมบูรณ์ 1 ใบ กระจุกสัตว์ (กระดูกเท้าหน้า) ขนาดใหญ่ 1 ชิ้น วางอยู่เหนือศีรษะ หินกรวดแม่น้ำสีขาวขนาดค่อนข้างใหญ่วางอยู่ใต้ภาชนะดินเผาที่มีเชิงสูง หอยกาบสีขาวขนาดใหญ่ 1 ผ่า วางอยู่ใกล้ๆกับภาชนะดินเผาลายเชือกทาบ ชิ้นส่วนหินทรายสีชมพู – แดงรูปทรงสี่เหลี่ยมขนาดเล็ก (อาจจะเป็นหินลับหรือชิ้นส่วนแม่พิมพ์) 1 อัน บริเวณข้อเท้าขวามีหอยกาบสีขาวขนาดใหญ่ จำนวน 1 กุ้ วางอยู่ (ภาพที่ 33) เป็นที่น่าสังเกตว่าจุดที่พบหอยกาบนั้นปรากฏดินลูกรังซึ่งสลายตัวจากสภาพที่เป็นศิลาแลงในปริมาณมากพอสมควร บริเวณปลายเท้าขวามีใบหอกสำริดมีบ้อง รูปทรงเรียวยาวแหลม สภาพสมบูรณ์ จำนวน 1 อัน นอกจากนั้น ได้กระดูกเชิงกรานข้างขวายังพบโครงกระดูกของสัตว์ขนาดเล็กจำนวน 1 ตัว (ซึ่งยังไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นสัตว์ชนิดใด)

โครงการกระดูกหมายเลข 15 พบที่ระดับความลึก 395 – 420 เซนติเมตรจากระดับพื้นผิวดิน หันศีรษะไปทางทิศตะวันออก ในลักษณะนอนหงาย โบราณวัตถุที่พบร่วมกับกระดูกคือภาชนะดินเผาทรงกลม(สภาพชำรุด) สีแดงปนดำ ตกแต่งผิวด้วยลายเชือกทาบ 1 ใบ วางอยู่เหนือศีรษะ

โครงกระดูกหมายเลข 16 พบที่ระดับความลึก 420 – 440 เซนติเมตรจากระดับพื้นผิวดินหันศีรษะไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ในลักษณะ นอนหงาย โบราณวัตถุอันเป็นเครื่องอุทิศที่พบร่วมกับโครงกระดูกได้แก่

- บริเวณปลายเท้ามีชิ้นส่วนภาชนะดินเผาขนาดใหญ่ที่ถูกทุบให้แตกคลุมส่วนปลายเท้า ซึ่งเมื่อนำชิ้นส่วนภาชนะดินเผาดังกล่าวมาประกอบเข้าด้วยกันพบว่า เป็นภาชนะดินเผาขนาดใหญ่ จำนวน 3 ใบ ประกอบด้วย (1)ภาชนะดินเผาทรงกลมสีขาว 1 ใบ ตกแต่งด้วยลายเชือกทาบเส้นเล็กละเอียด บริเวณไหล่ช่วงใต้คอภาชนะตกแต่งด้วยการขีดขีดเป็นริ้วๆ ขนาดเล็กต่อเนื่องกันแล้วระบายสีแดง นอกจากนี้บริเวณขอบปากยังมีการระบายสีแดงเช่นเดียวกัน (2)ภาชนะดินเผาทรงกลมขนาดใหญ่ 1 ใบ สีน้ำตาลเข้มถึงดำ ตกแต่งผิวด้วยลายเชือกทาบ (3)ภาชนะดินเผาทรงพานมีเชิงสูง ตกแต่งส่วนฐานด้วยการขีดขีดเป็นลายเส้นคดโค้งและระบายสีแดง ข้างเท้าขวาพบขวานสำริดมีบ้อง(Socketed axe) สภาพสมบูรณ์ 1 อัน หอยกาบสีขาวและหอยขมขนาดเล็กจำนวนมากคลุมปลายเท้าโดยอยู่ใต้กลุ่มชิ้นส่วนภาชนะดินเผาที่คลุมทับด้านบน

โครงกระดูกหมายเลข 17 พบที่ระดับความลึก 395 – 405 เซนติเมตรจากระดับพื้นผิวดิน ทิศทางการหันศีรษะและลักษณะการฝังศพระบุไม่ได้เนื่องจากพบเป็นกองกระดูกปะปนกัน และไม่พบโบราณวัตถุใดๆร่วมกับโครงกระดูก

โครงกระดูกหมายเลข 18 พบที่ระดับความลึก 415 – 440 เซนติเมตรจากระดับพื้นผิวดินหันศีรษะไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือในลักษณะนอนหงาย โบราณวัตถุอันเป็นเครื่องอุทิศที่พบร่วมกับโครงกระดูกโครงนี้ได้แก่ ภาชนะดินเผาสภาพสมบูรณ์เชิงเดี่ยว 1 ใบ สีน้ำตาลปนดำ มีลักษณะเป็นภาชนะขนาดค่อนข้างเล็ก คอภาชนะสูงขอบปากผายออกและทำเป็นปีกบานออกเล็กน้อยตรงขอบปากทั้งสองด้าน(ตรงข้ามกัน) โดยมีการเจาะรูบริเวณปีกที่บานออกดังกล่าว ช่วงลำตัวป่องเป็นสัน ลำตัวภาชนะช่วงล่างตกแต่งผิวด้วยลายเชือกทาบ หอยกาบ หอยขม หอยเบี้ย (หอยทั้งสามชนิดข้างต้นพบอยู่ตามส่วนต่างๆ ของโครงกระดูก ซึ่งเป็นลักษณะการนำมาโรยคลุมศพ)

โครงกระดูกหมายเลข 19 พบที่ระดับความลึก 320 – 440 เซนติเมตรจากระดับพื้นผิวดินหันศีรษะไปทางทิศตะวันออก ในลักษณะนอนหงายชันอยู่เบื้องล่างของโครงกระดูกหมายเลข 18 โบราณวัตถุที่พบร่วมกับโครงกระดูกได้แก่ บริเวณเหนือศีรษะมีภาชนะดินเผาขนาดเล็กจำนวน 1 ใบ เป็นภาชนะสีน้ำตาลทรงกลมมีการปั้นเส้นนูนเป็นสันช่วงกลางลำตัวของภาชนะ คอสูง ปากผายออก ผิวเรียบปราศจากลวดลาย แต่พบว่ามีตกแต่งผิวด้วยการ

ขัดมัน ห่วงคอทำด้วยกระดูก(หรืองาช้าง ?) ข้อมือขวพบชิ้นส่วนกำไลแขน(แบบปลอก) ขนาดใหญ่ ทำด้วยกระดูก(หรืองาช้าง?) 1 ชิ้น หอยเบี้ย ร้อยเป็นพวงสวมบริเวณลำคอ นอกจากนี้ ยังพบหอยเบี้ยขนาดเล็กตามกระดูกส่วนลำตัวบริเวณซี่โครงและกระดูกสะบัก เป็นจำนวนมาก

นอกเหนือจากการขุดค้นทั้งสองครั้งดังกล่าวแล้ว ใน พ.ศ.2534 แหล่งโบราณคดีแห่งนี้ได้รับการสำรวจเพื่อการศึกษาแบบแผนการตั้งถิ่นฐานของแหล่งโบราณคดีในกลุ่มวัฒนธรรมบ้านเชียง ภายใต้การดำเนินงานของโครงการศึกษาค้นคว้าวิจัยวัฒนธรรมบ้านเชียง ฝ่ายวิชาการ กองโบราณคดี (ในขณะนั้น) ผลจากการสำรวจนำไปสู่การจัดกลุ่มแหล่งโบราณคดีวัฒนธรรมบ้านเชียงออกเป็น 7 กลุ่มตามที่ตั้งซึ่งอาศัยลำน้ำธรรมชาติที่อยู่ใกล้เคียงเป็นหลักในการกำหนดชื่อเรียกกลุ่มต่างๆดังกล่าว ซึ่งประกอบด้วย (1) กลุ่มลำน้ำสวย (2) กลุ่มต้นน้ำห้วยด่าน (3) กลุ่มแม่น้ำสงครามตอนบน (4) กลุ่มห้วยหลวง-แม่น้ำสงคราม (5) กลุ่มหนองหานกุมภวาปี (6) กลุ่มห้วยขาม-ห้วยปลาหาง (7) กลุ่มห้วยศาลจอด

ทั้งนี้แหล่งโบราณคดีบ้านโคกคอนได้รับการจัดให้อยู่ในกลุ่มแหล่งโบราณคดีวัฒนธรรมบ้านเชียงกลุ่มที่ 7 คือกลุ่มห้วยศาลจอด (อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมใน รัชณี บรรณานุกรม และคณะ 2534, รัชณี บรรณานุกรม และอาณัติ บำรุงวงศ์ 2534:41-52, ศิริพันธ์ ตาบทเพ็ชร 2540:5-49)

แบบแผนพิธีกรรมการฝังศพ

การศึกษาเกี่ยวกับแบบแผนการฝังศพนั้นเป็นการศึกษาถึงลักษณะกลุ่มหลักฐานทางโบราณคดีในบริบทของการฝังศพ (Burial Context) ในแต่ละกลุ่มทั้งในลักษณะที่ปรากฏขอบเขต ร่องรอย ของหลุมฝังศพและไม่ปรากฏอย่างชัดเจน โดยพิจารณาว่าแต่ละกลุ่มหลักฐานดังกล่าวมีลักษณะการจัดการเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในบริบทของหลักฐานอย่างไร เช่น ลักษณะการจัดวางโครงกระดูก สิ่งของที่พบร่วมกับโครงกระดูกมีสภาพ ปริมาณ ตำแหน่ง อย่างไร

ทั้งนี้จากลักษณะต่างๆ ดังกล่าวนำไปสู่การพิจารณาถึงความคล้ายคลึง ความแตกต่าง ในระดับต่างๆ ระหว่างกลุ่มหลักฐานการฝังศพแต่ละกลุ่ม จนกระทั่งสามารถจำแนกกลุ่มของ กลุ่มหลักฐานการฝังศพออกเป็นกลุ่มต่างๆ ตามลักษณะที่ปรากฏ ซึ่งจัดเป็นแบบแผนปฏิบัติในพิธีกรรมการฝังศพที่แหล่งโบราณคดีแห่งนี้

สำหรับแบบแผนการฝังศพของแหล่งโบราณคดีบ้านโคกคอนซึ่งเป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้ สามารถจำแนกออกเป็น 5 แบบสำคัญ คือ

แบบแผนพิธีกรรมการฝังศพแบบที่ 1

ฝังศพในลักษณะนอนหงายเหยียดยาวโดยหันศีรษะไปในทิศทางต่างๆ

พบเปลือกหอยทั้งหอยน้ำจืด คือหอยกาบ หอยขม และหอยน้ำเค็ม คือหอยแครง ร่วมกับโครงกระดูก โดยพบในลักษณะการนำมาร้อยเป็นพวงคล้ายสร้อย สวมบริเวณช่วงคอ รวมทั้งใช้โรยคลุมศพ

เครื่องตกแต่งร่างกายของศพเป็นเครื่องประดับที่ทำจากกระดูก(หรืองาช้าง?) ในรูปแบบต่างๆ เช่น ห่วงคอ กำไลข้อมือ

นอกจากนั้นยังพบลูกปัดที่ทำด้วยหินสีด้า

ภาชนะดินเผาที่พบร่วมกับโครงกระดูกเป็นภาชนะดินเผาสภาพสมบูรณ์รูปทรงต่างๆ เช่น ทรงกลมมีเชิงเตี้ย ช่วงกลางลำตัวรองรับกับส่วนคอภาชนะที่เป็นทรงกระบอกตั้งตรงปากผายออก มีส่วนปีกยื่นออกไปด้านข้างและมีรูสำหรับร้อยเชือกจากส่วนเชิงภาชนะไปยังส่วนปากที่เป็นปีกยื่นออกมา ภาชนะดังกล่าวนี้พบทั้งแบบที่มีผิวเรียบตกแต่งผิวด้วยการขัดมัน และแบบที่มีการตกแต่งผิวด้วยลวดลายซึ่งลายเด่นๆที่พบได้แก่ลายเชือกทาบ สีภาชนะเป็นสีด้าหรือสีน้ำตาลเข้มถึงดำ ภาชนะเหล่านี้ได้รับการวางไว้บริเวณเหนือศีรษะหรือปลายเท้าของโครงกระดูก

มีการขุดหลุมฝังศพ

โครงกระดูกที่มีแบบแผนการฝังศพในลักษณะนี้ได้แก่ โครงกระดูกหมายเลข 15,17,18,19

แบบแผนพิธีกรรมการฝังศพแบบที่ 2

ฝังศพในลักษณะนอนหงายเหยียดยาวโดยหันศีรษะไปในทิศทางต่างๆ มีร่องรอยที่แสดงให้เห็นว่ามีการมัดศพ ช่วงข้อมือ หัวเข่า และข้อเท้า

พบเปลือกหอยน้ำจืด ได้แก่หอยกาบฝังร่วมกับโครงกระดูกบริเวณปลายเท้า โดยพบร่วมกับก้อนหินแลง

กระดูกสัตว์ทั้งที่เป็นชิ้นส่วนและที่เป็นกระดูกสัตว์ทั้งตัววางอยู่บริเวณเหนือศีรษะ และได้โครงกระดูก

นอกจากนั้นยังพบหินกรวดแม่น้ำวางเหนือศิระร่วมกับภาชนะดินเผาสภาพสมบูรณ์ ภาชนะดินเผาสภาพสมบูรณ์วางไว้บริเวณเหนือศิระผู้ตาย โดยประกอบด้วย ภาชนะดินเผารูปทรงต่างๆ เช่น ทรงกลม ทรงพานฐานสูง ภาชนะดังกล่าวตกแต่งผิวด้วย ลวดลายเชือกทาบ ลายขูดขีดเป็นลายเส้นคดโค้งผสมกับการเขียนสีแดง

โครงกระดูกที่มีแบบแผนการฝังศพในลักษณะนี้ได้แก่ โครงกระดูกหมายเลข 14

แบบแผนพิธีกรรมการฝังศพแบบที่ 3

ฝังศพในลักษณะนอนหงายเหยียดยาว โดยหันศีรษะไปในทิศทางต่างๆ พบเปลือกหอยน้ำจืด ได้แก่ หอยกาบและหอยขมร่วมกับโครงกระดูกทั้งในลักษณะ การวางไว้ที่บริเวณปลายเท้า และการใช้โรยคลุมศพ

ภาชนะดินเผาที่พบร่วมกับศพจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใบ ถูกทุบให้แตกเพื่อใช้คลุมศพ บริเวณช่วงกลางลำตัวและปลายเท้า โดยพบว่าภาชนะเหล่านั้นมีการตกแต่งผิวด้วยลาย เชือกทาบ การขูดขีดเป็นลายเส้นคดโค้งที่บริเวณช่วงคอและไหล่ผสมกับการเขียนสี ด้วยสีแดง ภาชนะดังกล่าวมีทั้งภาชนะทรงกลมขนาดใหญ่ ภาชนะทรงพานฐานสูง อย่างไรก็ตาม ไม่พบว่ามีการใช้ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาปูพื้นหลุมฝังศพก่อนที่จะนำศพลงไปฝัง

มีการขุดหลุมฝังศพ

โครงกระดูกที่มีแบบแผนการฝังศพในลักษณะนี้ได้แก่ โครงกระดูกหมายเลข 13,16

แบบแผนพิธีกรรมการฝังศพแบบที่ 4

ฝังศพในลักษณะนอนหงายเหยียดยาว โดยหันศีรษะไปในทิศทางต่างๆ

พบกระดูกสัตว์ร่วมกับศพ

ภาชนะดินเผาที่พบร่วมกับศพเป็นภาชนะดินเผาที่ถูกทุบให้แตกแล้วใช้คลุมศพ โดยเป็นภาชนะดินเผาทรงกลมขนาดค่อนข้างใหญ่ ตกแต่งผิวด้วยลายเชือกทาบทาน้ำดิน สีขาวและขูดขีดเป็นลายเส้นคดโค้งผสมกับการทาสีแดง

พบชิ้นส่วนเหล็กที่มีรูปร่าง เป็นห่วง โค้ง ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเครื่องประดับ

หลุมฝังศพบางหลุมพบขวานสำริดมีบ้องฝังร่วมกับโครงกระดูก

โครงกระดูกที่มีแบบแผนการฝังศพในลักษณะนี้ได้แก่ โครงกระดูกหมายเลข 11,12

แบบแผนพิธีกรรมการฝังศพแบบที่ 5

ฝังศพในลักษณะนอนหงายเหยียดยาวโดยการหันศีรษะไปในทิศทางต่างๆ และ
ยังพบว่าอาจจะมีการมัดศพที่บริเวณช่วงเข่า ข้อเท้าก่อนที่จะนำศพไปฝัง

ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ส่วนต่างๆ ถูกนำมาวางไว้ข้างลำตัว เช่น ไหล่ ขา

มีดินเทศโรยศพตามส่วนต่างๆ เช่น เขา ข้อเท้า ศีรษะ

มีชิ้นส่วนหินทรายสีแดง/ชมพู วางอยู่บริเวณปลายเท้าของโครงกระดูก

โครงกระดูกบางโครงพบว่ามีการฝังรวมอยู่ด้วย

มีเครื่องมือเหล็กเป็นวัตถุอุทิศให้กับผู้ตายโดยการวางไว้ตามส่วนต่างๆของร่างกาย
เช่น ตะโพก ขา

มีชิ้นส่วนสำริดตามส่วนต่างๆของร่างกาย ซึ่งรูปทรงของวัตถุดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า
น่าจะเป็นห้วงกลม ซึ่งอาจใช้เป็นเครื่องประดับ

มีการใช้ภาชนะดินเผาจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใบฝังร่วมกับศพ โดยการทาบให้แตก
แล้วใช้ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาดังกล่าวปูพื้นหลุมฝังศพก่อนที่จะนำศพลงไปฝังแล้วใช้ชิ้นส่วน
ภาชนะดินเผาคลุมทับศพ อย่างไรก็ตาม ภาชนะดินเผาที่พบประกอบด้วยภาชนะรูปทรงต่างๆ
เช่น ทรงกลมเชิงเตี้ยปากผาย ภาชนะทรงกลมไม่มีเชิงปากผายออก ภาชนะทรงชาม
โดยภาชนะดินเผาเหล่านี้ได้รับการตกแต่งผิวด้วยการเขียนลวดลายสีแดงบนพื้นผิวสีนวล
(Red on buff painting) การเขียนลวดลายสีแดงบนพื้นผิวสีแดง (Red on red painting) และ
การทาน้ำดินสีแดงแล้วขัดผิวมัน (Red slipped and burnished)

โครงกระดูกที่มีแบบแผนการฝังศพในลักษณะนี้ได้แก่ โครงกระดูกหมายเลข
5,6,7,8,10

แบบแผนพิธีกรรมการฝังศพแบบที่ 6

ฝังศพในลักษณะนอนหงายเหยียดยาวโดยการหันศีรษะไปในทิศทางต่างๆ

พบลูกปัดแก้วสีต่างๆ เช่น สีส้ม สีเขียว สีฟ้า ร่วมกับโครงกระดูก

พบลูกปัดหินอาเกต (Agate) ร่วมกับโครงกระดูก

มีการตกแต่งร่างกายของศพด้วยการสวมเครื่องประดับที่ทำด้วยสำริด เช่น กำไล
ข้อเท้า กำไลข้อมือ ต่างหู นอกจากนี้โครงกระดูกบางโครงยังพบวัตถุสำริดทรงกลม
ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นภาชนะสำริด ปิดครอบบริเวณใบหน้าช่วงล่าง(ปาก) ทั้งนี้ผิวของ
วัตถุสำริดที่ปิดใบหน้าของโครงกระดูกมีร่องรอยของผ้าประทับอยู่

พบเครื่องมือเหล็ก ร่วมกับ โครงกระดูก

ภาชนะดินเผาที่พบร่วมกับ โครงกระดูกเป็นภาชนะดินเผาทรงกลมก้นมนและก้นแบน ตกแต่งผิวโดยการเขียนลวดลายอิสระด้วยสีแดงลงบนผิวพื้นภาชนะที่มีสีแดง ภาชนะเหล่านี้ล้วนเป็นภาชนะที่อยู่ในสภาพสมบูรณ์ โดยมีการใช้ภาชนะจำนวนไม่ต่ำกว่า 1 ใบ ในการฝังศพ ฝังไว้ในลักษณะการวางทับเหนือร่างกายของผู้ตาย

โครงกระดูกที่มีแบบแผนการฝังศพในลักษณะนี้ได้แก่ โครงกระดูกหมายเลข 1,2,3,4,9

เอกสารประกอบการเรียบเรียง

เอกสารภาษาไทย

กรรกฎ บุญลพ

2542 ข้อมูลเบื้องต้นการศึกษาโครงกระดูกมนุษย์และประเพณีการฝังศพแหล่งโบราณคดีบ้านโคกคอน ตำบลโคกสี อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร. ฝ่ายวิชาการ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 7 ขอนแก่น. (เอกสารยังไม่พิมพ์เผยแพร่)

กัลยาณี กิจโชติประเสริฐ

2542 สรุบบันทึกประจำวันการขุดตรวจบริเวณวัดธาตุโคกคอน บ้านโคกคอน อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร. ฝ่ายวิชาการ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 7 ขอนแก่น.

ม.ป.ป. แหล่งโบราณคดีบ้านคอนธงชัย รายงานการศึกษาเบื้องต้นจากการขุดค้น ปี พ.ศ.2540. ขอนแก่น: สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 7 ขอนแก่น (เอกสารอัดสำเนา)

กัลยาณี กิจโชติประเสริฐ และสุวิมล ภูริพัฒน์พงศ์

2540 “ความก้าวหน้าในการศึกษาโบราณคดีบ้านคอนธงชัย” ใน รอยอดีต สกลนคร. ขอนแก่น: คลังน่านาวิทยา.

ขวัญฤทัย ชื่นมาลัย และคณะ

- 2538 รูปแบบการผังศพที่แหล่งโบราณคดีบ้านใหม่ชัยมงคล ตำบลสร้อยทอง อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์,เอกสารประกอบการสัมมนาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต(โบราณคดี)ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

เจษฎาชาติมนตรี

- 2538 การศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผังศพที่แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท". สารนิพนธ์ประกอบการศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (โบราณคดี) ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ชาร์ลส์ ไฮแอม และรัชนี ทศรัตน์

- 2542 สยามดีกดำบรรพ์ ยุคก่อนประวัติศาสตร์ถึงสมัยสุโขทัย. กรุงเทพฯ: ริเวอร์ บุ๊คส์.

ชิน อยู่ดี

- 2512 คนก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- 2515 วัฒนธรรมบ้านเชียงในสมัยก่อนประวัติศาสตร์. นครหลวง: โรงพิมพ์การศาสนา.

ชัยพร พิบูลศิริ

- 2512 ประเพณีการฝังศพในสมัยหิน. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (โบราณคดี) คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ทิวา เพื่อนปฐม

- 2538 การศึกษาหลุมฝังศพแหล่งโบราณคดีบ้านใหม่ชัยมงคล ตำบลสร้อยทอง อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ กรณีศึกษาหลุมขุดค้น S 17 W 22. สารนิพนธ์ประกอบการศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (โบราณคดี) ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ประพิศ พงษ์มาศ

- 2542 “หม้อกระดุก:พิธีกรรมผสมผสานระหว่างยุค” ศิลปากร ปีที่ 42 ฉบับที่ 4 (ก.ค.-ส.ค.)

ปราณี วงษ์เทศ

- 2534 พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป.

ปรีชา กาญจนาคม

- 2544 “แบบประเพณีการฝังศพคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ตอนต้นในประเทศไทย” ศิลปากร ปีที่ 44 ฉบับที่ 2 (มีนาคม-เมษายน)

พจน์ เกื้อกูล

- 2518 “บ้านเชียงในสมัยก่อนประวัติศาสตร์” เมืองโบราณ ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 (เมษายน-มิถุนายน).

พิสิฐ เจริญวงศ์

- 2530 มรดกบ้านเชียง. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป.

รัชณี บรรณานุกรมภ์ และคณะ

- 2534 รายงานการสำรวจแหล่งวัฒนธรรมบ้านเชียง โครงการศึกษาค้นคว้าวิจัยแหล่งวัฒนธรรมบ้านเชียง ฝ่ายวิชาการ กองโบราณคดี กรมศิลปากร (เอกสารอัดสำเนา)

รัชณี บรรณานุกรมย์ และอาณัติ บำรุงวงศ์

- 2534 “การสำรวจแหล่งโบราณคดีกลุ่มวัฒนธรรมบ้านเชียง” ศิลปากร ปีที่ 34 ฉบับที่ 5

วรรณณี มุกปักษษาเจริญ

- 2519 ประเพณีการฝังศพของคนก่อนประวัติศาสตร์ที่บ้านคอนตาเพชร, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต(โบราณคดี)คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศิริพันธ์ ตาบเพชร

- 2540 “แหล่งวัฒนธรรมบ้านเชียงที่สกลนคร” ใน รอยอดีตสกลนคร. ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา.

สุขสวัสดิ์ ชูวิเชียร

- 2536 ประเพณีการฝังศพของชุมชนโบราณในกลุ่มแม่น้ำชี. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ภาควิชาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุรพล นาทะพินธุ

- 2530 บ้านเชียง, หนังสือประกอบพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี วันเสาร์ที่ 21 พฤศจิกายน 2530,กรมศิลปากรจัดพิมพ์. กรุงเทพฯ: โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์.

- 2542 พัฒนาการของวัฒนธรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย” ใน สังคมและวัฒนธรรมในประเทศไทย Thailand: Culture and Society. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.

สุรินทร์ ภู่งจร

- 2518 “ประเพณีการฝังศพวัฒนธรรมบ้านเชียง”, โบราณคดี ปีที่ 7 ฉบับที่ 1(ก.ค.)

เสฐียรโกเศศ (นามแฝง)

- 2513 ประเพณีเนื่องในการเกิดและประเพณีเนื่องในการตาย, กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- 2515 เรื่องเกี่ยวกับประเพณีต่างๆ. กรุงเทพฯ: อมรรการพิมพ์.

อนุমানราชชน, พระยา

- 2510 ประเพณีเนื่องในการตาย, ม.ป.ท.

เอกสารภาษาต่างประเทศ

Huntington, Richard

- 1976 **Celebration of Death : The Anthropology of Mortuary Ritual.**
Cambridge: Cambridge University Press.

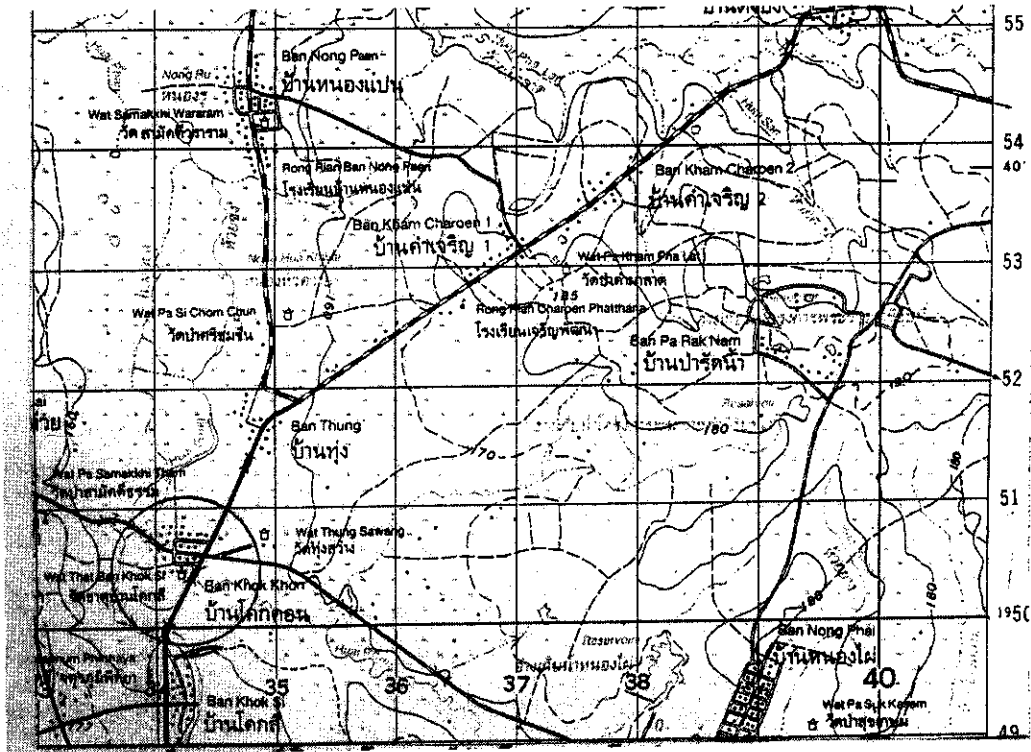
Lewis R., Binford

- 1971 "Mortuary Practices: Their Study and Their Potential". In "Social Dimensions of Mortuary Practices" ,**American Antiquity** 36

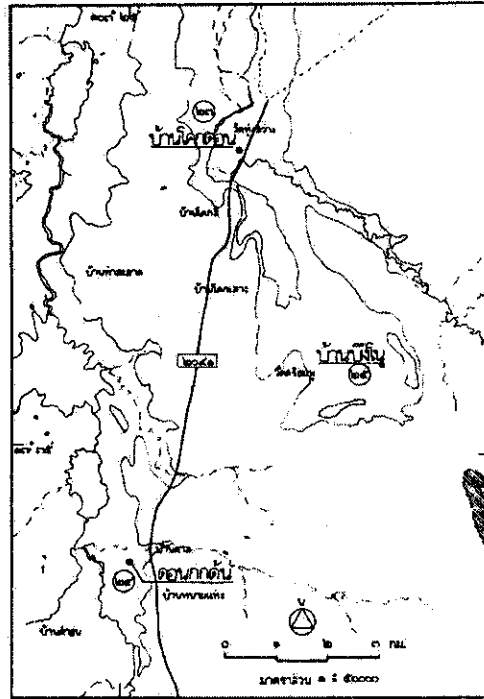
Shauffler, William

- 1976 "Archaeological Survey and Excavation of ban Chiang Culture Sites in Northeast Thailand" in **Expedition** 18 No 4 (Summer)

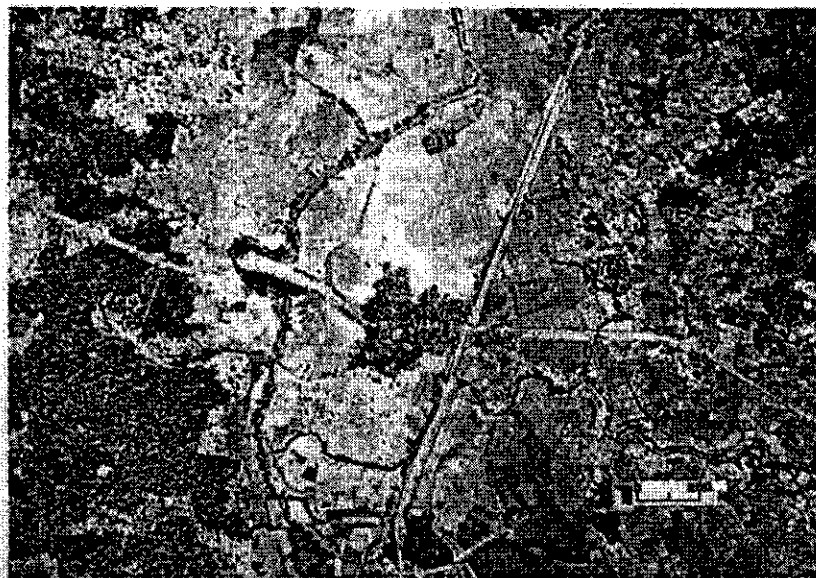
ภาพประกอบ

แผนที่ 1 แสดงที่ตั้งแหล่งโบราณคดีบ้านโคกคอน ต.โคกสี อ.สว่างแดนดิน จ.สกลนคร บริเวณเส้นรุ้ง $17^{\circ} 38' 20''$ เหนือ และเส้นแวง $103^{\circ} 26' 10''$ ตะวันออก พิกัด 48 QUE 342505 (แผนที่ทหารมาตราส่วน 1 : 50,000 ลำดับชุด L 7017 ระวัง 5644II พิมพ์ครั้งที่ 1-RTSD)

แผนที่ 2 แสดงที่ตั้งแหล่งโบราณคดีบ้านโลกคอนและแหล่งโบราณคดีไค้เคียง

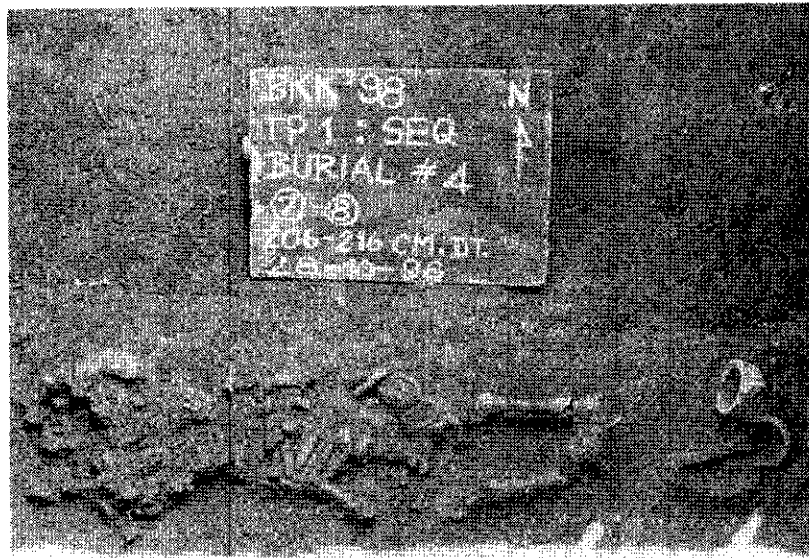
ภาพที่ 1 ภาพถ่ายทางอากาศแสดงแหล่งโบราณคดีบ้านโลกคอน

ภาพที่ 2 โครงกระดูกหมายเลข 1 หลุมฝังศพระยะที่ 5

ภาพที่ 3 โครงกระดูกหมายเลข 2 หลุมฝังศพระยะที่ 5

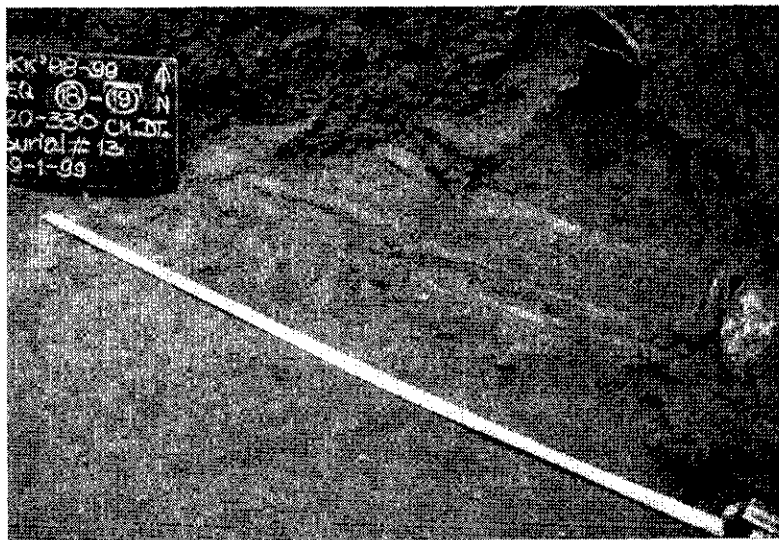
ภาพที่ 4 โครงกระดูกหมายเลข 4 หลุมฝังศพระยะที่ 5

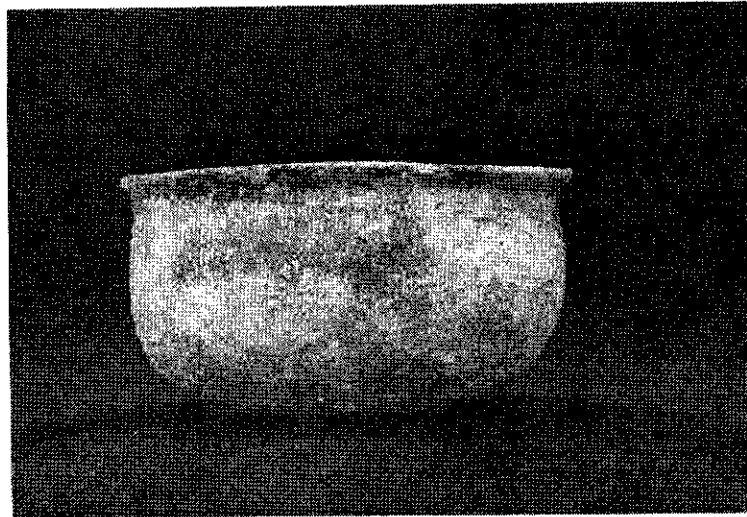
ภาพที่ 5 โครงกระดูกหมายเลข 5 หลุมฝังศพระยะที่ 4

ภาพที่ 6 ชั้นส่วนภาชนะดินเผาปูพื้นหลุมฝังศพของโครงกระดูกหมายเลข 5

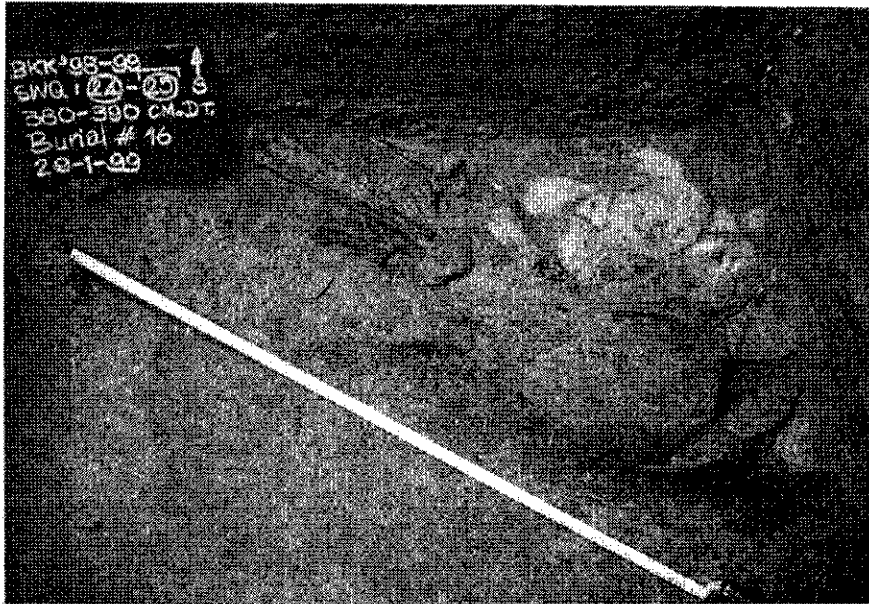
ภาพที่ 7 โครงกระดูกหมายเลข 13 หลุมฝังศพระยะที่ 2

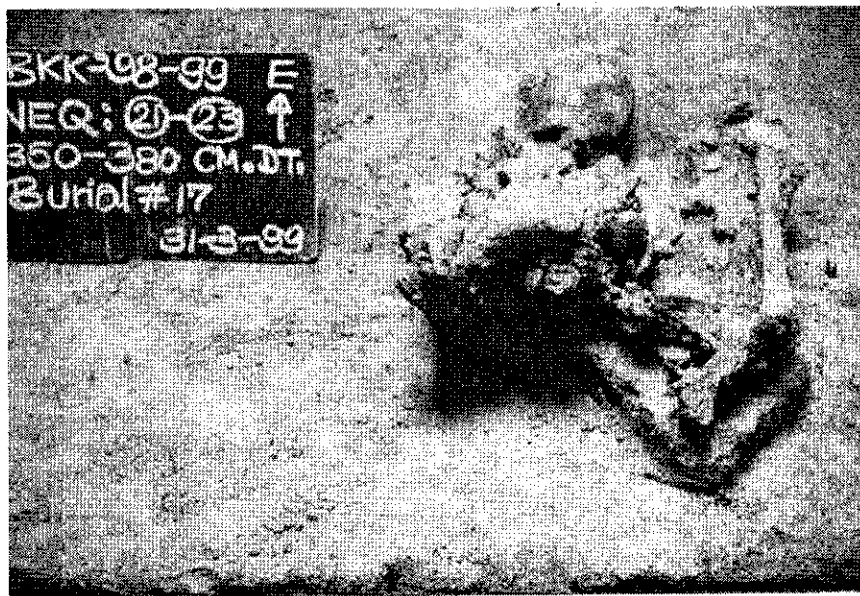
ภาพที่ 8 ภาชนะดินเผา พบร่วมกับโครงกระดูกหมายเลข 14

ภาพที่ 9 โครงกระดูกหมายเลข 15 หลุมฝังศพระยะที่ 1

ภาพที่ 10 โครงกระดูกหมายเลข 16 หลุมฝังศพระยะที่ 2 (ระยะย่อยที่ 2)

ภาพที่ 11 โครงกระดูกหมายเลข 17 หลุมฝังศพระยะที่ 1

ภาพที่ 12 โครงกระดูกหมายเลข 18 (บน) และ โครงกระดูกหมายเลข 19 (ล่าง)